

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 32 (220) • 22 lipca 2004 r. • © PIISM

nr egz. *PIISM 3.20*

Redakcja: Krzysztof Bałon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dolegowska (redaktor techniczny), Adam Eberhardt, Beata Górka-Winter, Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurczewska, Grażyna Nowocień-Mach (redaktor tekstu), Emil Pietras (sekretarz Redakcji)

Stosunki niemiecko-amerykańskie po interwencji w Iraku

Tytus Jaskułowski

Rozwój stosunków transatlantyckich i pogłębienie integracji europejskiej to podstawowe założenia polityki zagranicznej RFN. Różnice stanowisk Niemiec i Stanów Zjednoczonych w kwestii interwencji w Iraku doprowadziły do pogorszenia się stosunków dwustronnych. Przyczyniło się do tego także wykorzystywanie przez SPD nastrojów antyamerykańskich w ostatniej kampanii wyborczej. Pogorszenie stosunków z USA wpłynęło na intensyfikację współpracy z Francją, co nie przyniosło jednak oczekiwanych efektów. W ostatnich miesiącach daje się zaobserwować dążenie Niemiec do poprawy stosunków z USA.

Zjednoczenie umożliwiło Republice Federalnej Niemiec suwerenne kształtowanie polityki zagranicznej oraz wymagało wypracowania jej długofalowych założeń. Jednym z najważniejszych problemów do rozstrzygnięcia było określenie roli, jaką w polityce zagranicznej RFN powinno odgrywać członkostwo w NATO oraz w Unii Europejskiej. Istniały obawy, iż obie struktury integracyjne mogłyby ze sobą konkurować. W roku 1990 prezydent G. Bush zaproponował, aby Stany Zjednoczone i Niemcy stały się dla siebie *partners in leadership*. Partnerstwo to miało być w założeniu podstawą stosunków transatlantyckich po zakończeniu zimnej wojny. Z drugiej strony europejscy sojusznicy Niemiec oczekiwali, iż wezmą one na siebie większą odpowiedzialność za proces integracji europejskiej. Francja zgodziła się na zjednoczenie Niemiec pod warunkiem, iż będą one ją wspierać w dążeniu do pogłębienia integracji, której rezultatem miało być polityczne i gospodarcze wzmocnienie pozycji państw europejskich względem USA.

W latach dziewięćdziesiątych XX w. RFN angażowała się w działania zmierzające zarówno do wzmocnienia NATO, jak i do pogłębienia integracji europejskiej¹. Dzięki takiej polityce Niemcy utrzymywały dobre stosunki ze Stanami Zjednoczonymi, ale także z Francją. Za wzmocnieniem relacji transatlantyckich opowiadały się partie liberalne (FDP) i chadeckie (CDU/CSU). Partia socjaldemokratyczna (SPD) odnosiła się do tej idei krytycznie, większą wagę przywiązując do angażowania się Niemiec w proces integracji europejskiej.

¹ Zob. T. Jaskułowski, *Członkostwo Niemiec w NATO i UE a problem integracji paralelnej*, „Biuletyn” (PIISM), nr 23 (211) z 3 czerwca 2004 r.

Po objęciu w 2001 r. urzędu prezydenta USA przez G.W. Busha w stosunkach niemiecko-amerykańskich zaczęły narastać rozbieżności. Stany Zjednoczone nie podpisały protokołu z Kyoto o redukcji emisji gazów cieplarnianych, wypowiedziały układ ABM oraz umowę o zakazie produkcji broni biologicznej. Oświadczyły także, iż powrócą do budowy systemu obrony antyrakietowej. We wszystkich tych sprawach rząd G. Schrödera zajmował stanowisko odmienne od amerykańskiego. Niemcy zaczęły krytykować USA za unilateralizm. Różnice pojawiły się także w kwestii stosunku do prawa międzynarodowego, co było szczególnie widoczne przy okazji uchwalania statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego. Niemcy odrzucały postulat wyłączenia obywateli USA spod jurysdykcji Trybunału, argumentując, iż nie można odejść od zasady równości wobec prawa.

Zamachy z 11 września 2001 r. doprowadziły do chwilowego załagodzenia rozbieżności. Niemcy poparły decyzję Rady Północnoatlantyckiej o uznaniu tych wydarzeń za atak na wszystkich członków NATO. Bundeswehra włączyła się do działań stabilizacyjnych w Afganistanie po obaleniu rządów talibów. Jednakże amerykańska koncepcja „wojny z terroryzmem”, zakładająca możliwość ataku prewencyjnego nawet bez mandatu ONZ, nie znalazła w RFN zrozumienia. Rząd Niemiec odmówił poparcia dla interwencji USA w Iraku.

Do ponownego zaostrzenia się stosunków niemiecko-amerykańskich doszło także w związku z kampanią wyborczą SPD przed wyborami parlamentarnymi w 2002 r. Socjaldemokraci, wobec braku sukcesów w polityce wewnętrznej, wykorzystywali w swojej kampanii nastroje antyamerykańskie. Przyczyniło się to do zwycięstwa SPD w wyborach, ale ograniczyło możliwości poprawy stosunków z USA. Nastąpiło zbliżenie Niemiec i Francji, która kontestując działania Stanów Zjednoczonych podejmowane w ramach „wojny z terroryzmem,” próbowała wykorzystać antyamerykańskie nastroje w Europie do przyspieszenia tworzenia wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE. Zbiegło się to także z ostatnią fazą procesu rozszerzenia Unii o 10 państw i podjęciem przez nią reform instytucjonalnych. Francja dążyła do uzyskania decydującego wpływu na te zmiany, do czego konieczna była współpraca z RFN. Jednakże rozszerzenie UE osłabiło znaczenie współpracy francusko-niemieckiej w procesie integracji europejskiej, a antyamerykanizm nie zjednoczył państw członkowskich Unii. Co prawda Niemcy popierają zamiary Francji dotyczące pogłębiania integracji, ale nie widzą powodu, aby cel ten osiągać kosztem dalszego pogarszania stosunków z USA. Z tego powodu w polityce zagranicznej Niemiec zarysowują się ostatnio tendencje świadczące o dążeniu do odzyskania równowagi między dwoma jej podstawowymi wymiarami – transatlantyckim i europejskim.

Stosunki gospodarcze między oboma państwami są intensywne. Dla RFN Stany Zjednoczone są drugim po Francji partnerem handlowym, wyprzedzając Wielką Brytanię i Niderlandy. Natomiast Niemcy są piątym partnerem handlowym Stanów Zjednoczonych. W 2003 r. amerykański eksport na rynek niemiecki przekroczył 28 mld dolarów, zaś import – 68 mld dolarów. W handlu z USA Niemcy dysponują nadwyżką (40 mld dolarów w 2003 r.), a gospodarka amerykańska jest dla nich ważnym rynkiem zbytu. Niemieckie inwestycje bezpośrednie do końca 2001 r. wyniosły 204 mld euro. W tym samym czasie Amerykanie zainwestowali 84 mld euro, co powoduje, iż USA są piątym zagranicznym inwestorem w Niemczech.

Korzyści płynące ze współpracy obu państw przemawiają za ich intensyfikacją. Utrzymywanie się rozdźwięków nie leży w interesie żadnej ze stron. Różnice, które się pojawiły, dotyczyły bowiem raczej sposobu postępowania niż systemu wartości. Pomimo odmiennych stanowisk wobec interwencji w Iraku oraz wstrzymania od marca do września 2003 r. kontaktów na poziomie szefów rządów, nie negowano konieczności poprawy wzajemnych relacji, jak również potrzeby współdziałania. Stany Zjednoczone w ramach NATO stanowią jedyną siłę, która jest w stanie zapewnić Europie, w tym Niemcom, bezpieczeństwo. Instytucje UE dotyczące polityki bezpieczeństwa są obecnie zbyt słabe, aby móc realizować własne operacje bez logistycznego wsparcia USA. Ponadto RFN, zabiegając o uzyskanie stałego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, musi starać się o poparcie USA.

W lutym 2004 r., po dwuletniej przerwie, doszło do oficjalnego spotkania G. Schrödera z G.W. Bushem. Rozmówcy uznali rozbieżności wynikające z interwencji w Iraku za „należące do przeszłości”. Niemcy zgodziły się nie blokować ewentualnej decyzji o udziale NATO w stabilizacji i odbudowie Iraku. Zadeklarowały umorzenie 3 mld dolarów długu tego państwa, pomoc w szkoleniu irackich sił bezpieczeństwa oraz utrzymanie kontyngentu wojskowego w Afganistanie. Wyjaśniono również kwestie dotyczące współpracy organów ścigania. Spotkanie to było również szansą poprawy wizerunku obu polityków. Prezydent Bush mógł wykazać, że interwencja w Iraku nie doprowadziła do politycznej izolacji Stanów Zjednoczonych w Europie, a kanclerz Schröder – że zależy mu na utrzymaniu dobrych stosunków z USA.

W efekcie podjętych zobowiązań RFN wzmocniła kontyngent wojskowy w Afganistanie, co ułatwiło przeniesienie części amerykańskich jednostek do Iraku. Przejęła także część zobowiązań dotyczących finansowania wyborów parlamentarnych w Afganistanie oraz organizacji szkoleń irackiej i afgańskiej policji. Stany Zjednoczone uwzględniły niemieckie stanowisko wobec projektu rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczącej zakończenia okupacji Iraku przez państwa uczestniczące w operacji stabilizacyjnej. Poparły także dążenie Niemiec do uzyskania stałego miejsca w Radzie. Wbrew wcześniejszym spekulacjom nie przesądzono o likwidacji wszystkich baz wojskowych na terenie RFN.

Podczas rozmów G. Schrödera i G.W. Busha 9 czerwca 2004 r na szczycie G8 zdecydowano o współpracy na rzecz przejrzystości reguł handlu światowego i zahamowania wzrostu cen ropy naftowej². Potwierdzono także zamiar uczestnictwa Niemiec w odbudowie Iraku. Prawdopodobne zwycięstwo koalicji CDU/CSU/FDP w wyborach parlamentarnych w 2006 r. ułatwi dalszą poprawę stosunków niemiecko-amerykańskich.

² Szerzej na temat Szczytu G8, zob. A. Gradziuk, *Szczyt G8 w Sea Island w Stanach Zjednoczonych*, „Biuletyn” (PISM), nr 25 (213) z 15 czerwca 2004 r.

OGŁOSZENIA

Publikacje Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych

CONFERENCES

- Materiały z międzynarodowych konferencji:
„Prospects for EU-US Relationship”, Warszawa 2000
„After the Attack: 'Several Europes' and Transatlantic Relations”, Bruksela 2002
Dostępne na jednej płycie CD – *Conferences 2000-2002*
ISBN 83-918046-1-5

COLLECTIONS

- *The European Union in the World System Perspective*, pod redakcją Ryszarda Stemplowskiego, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-3-6
- *Transnational Terrorism in the World System Perspective*, pod redakcją Ryszarda Stemplowskiego, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-4-4

RAPORTY

- *Polskie pogranicza a polityka zagraniczna u progu XXI wieku*, pod redakcją Ryszarda Stemplowskiego i Adrianę Żelazo, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-6-0
- *Kontrola zbrojeń. Rozbrojenie u progu XXI wieku*, pod redakcją Adama Daniela Rotfelda, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-1-x
- *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, pod redakcją Sławomira Dębskiego i Beaty Górka-Winter, Warszawa 2003
ISBN 83-918046-0-7

PROGNOZY

- *Polska w Unii Europejskiej: Początkowe problemy i kryzysy?*, pod redakcją Urszuli Kurczewskiej, Małgorzaty Kwiatkowskiej i Katarzyny Sochackiej, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-9-5

WYKŁADY PUBLICZNE

- *Ustrój państwa a polityka zagraniczna*, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-7-9
- *Etyka dyplomacji*, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-8-7

MONOGRAFIE

- Marek Kornat, *Polska 1939 roku wobec paktu Ribbentrop-Mołotow. Problem zbliżenia niemiecko-sowieckiego w polityce zagranicznej II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2002
ISBN 83-915767-2-8
- Sławomir Dębski, *Między Berlinem a Moskwą. Stosunki niemiecko-sowieckie 1939-1941*, Warszawa 2003
ISBN 83-918046-2-3